

DVA OBRAZY Z DĚJIN KATOLICKÉ BIBLISTIKY

Tomáš Petráček, Marie-Joseph Lagrange. *Bible a historická metoda*. Praha: Krystal OP, 2005. 183 str. Tomáš Petráček, *Výklad Bible v době (anti-) modernistické krize. Život a dílo Vincenta Zapletala OP (1867–1938)*, Praha: Krystal OP, 2006. 273 str.

Tento diptych spojuje nejen jméno autora a tematika, ale i místo vzniku. Tomáš Petráček přišel do švýcarského Fribourgu v roce 2002, aby na tamní univerzitě dokončil studium teologie, započaté na KTF UK, když byl před tím získal doktorát z historie na FF UK. Zajímal se o církevní dějiny i biblistiku a zaujal ho pohnutý osud průkopníka novodobé katolické biblistiky, francouzského dominikána Marie-Josepha Lagrange. Shromáždil cenné informace nejen o něm, ale i o událostech, které jeho život a dílo bolestně poznamenaly. Z toho vznikla první kniha.

Ve Fribourgu působil v letech 1893 až 1929 jako profesor exegese Starého zákona dominikán českého původu Vincent Zapletal, Lagrangeův žák. Petráček si zvolil jeho portrét za téma své licenciátní práce. Během tří let prostudoval příslušné archivní prameny ve Fribourgu, v Římě, Praze a Vídni a shromáždil mnoho cenného a unikátního materiálu, který zpracoval posléze i do druhé monografie.

Obě knihy nás zavádějí do doby, kdy se v katolické církvi začínají objevovat vážné pokusy, jak spojit učení o neomylnosti Písma se současnými poznatky přírodních a historických věd a s výsledky textové a literární kritiky, pěstované dosud výrazně v racionalistickém a liberálním duchu. Čelným představitelem tohoto úsilí byl právě Marie-Joseph Lagrange (1855–1938). Pro vylíčení jeho osudu měl autor k dispozici knižní prameny, zejména Lagrangeovy vzpomínky, korespondenci, vzpomínky spolupracovníků, dva kritické životopisy a biografii k beatifikačnímu procesu.

M.-J. Lagrange, původem z jižní Francie, vystudoval nejprve v Paříži práva, pak vstoupil do dominikánského řádu. Po teologickém studiu v Salamance byl vyslán k hlubšímu studiu orientálních jazyků a nových metod lingvistické a literární analýzy na vídeňskou univerzitu a pak v roce 1889 do Jeruzaléma, aby tam založil biblickou školu. Ve vlastní exegetické práci se věnoval mj. rozvíjení Wellhausenovy teorie pramenů Pentateuchu. Jako jeden z prvních přijímal židovskou exegesi jako rovnocenného partnera. K jeho velkým zásluhám patří založení časopisu *Revue biblique*. I když se Lagrangeovi dostalo osobního uznání od papeže Lva XIII., musel záhy čelit kritice a útokům ze strany tradicionalistických církevních kruhů. Jejich vliv podstatně zesílil za pontifikátu Pia X. (1903–1914), kdy vyústil v ostrý boj proti tzv. modernismu. Lagrange, i když chráněn nejvyšším představeným (magistrem) řádu dominikánů Cormierem (Hyacinth-Marie Cormier, 1832–1916, v roce 1994 prohlášen za blahoslaveného), nemohl publikovat a na čas musel dokonce opustit svoji školu v Jeruzalémě. Na Cormierův pokyn zanechal studia Starého zákona a až do konce života se věnoval exegesi novozákonní. Změny na papežském stolci sice přinesly určité uvolnění, oficiální odmítavý postoj k moderní exegesi se však v zásadě nezměnil. I za této situace se

Lagrange snažil uplatňovat kritické metody a napsal obsáhlé komentáře k listu Římanům a Galatánům a později ke všem evangeliím. Jeho poslední velkou prací je úvod do studia Nového zákona: první díl je věnován vzniku novozákonního kánonu, druhý textové kritice; třetí díl, který měl pojednávat o literární kritice, již nedopsal. Na doporučení lékařů byl ve svých osmdesáti letech poslán do kláštera v Toulouse, kde po třech letech zemřel. V roce 1990 byl zahájen jeho beatifikační proces.

V knize se dočteme o mnoha zajímavých okolnostech a souvislostech církevních dějin konce 19. a první poloviny 20. století, v nichž se odvíjel Lagrangeův příběh. Prolíná se do něj např. i osud A. Loisyho, jehož spisy Lagrange podrobně komentoval a který byl pro Lagrange „trvalou výzvou“.

V knize, žel, postrádáme rejstřík a soupis Lagrangeových spisů. Zato do ní autor zařadil překlad dvou základních textů z první etapy Lagrangeovy vědecké činnosti: „Prameny Pentateuchu“ – příspěvek na konferenci ve Fribourgu v roce 1897 (22 str.) a tři kapitoly z přednáškového cyklu v Toulouse v roce 1902 „Historická metoda“ (49 str.). Tím nám poskytl bezprostřední vhled do problematiky, stylu a argumentace tehdejší exegese a zároveň solidní měřítko pro oceňování následujícího vývoje.

Název druhé Petráčkovy knihy obsahuje všechna klíčová slova dramatického příběhu, který budeme sledovat. O hlavní postavě, Vincentu Zapletalovi, většina čtenářů TR patrně nikdy neslyšela. Rodák z moravského Vilémova poblíž Litovle, vstoupil do dominikánského řádu, vystudoval na řádovém učilišti ve Vídni, kde byl rozpoznán jeho talent pro biblické vědy a orientální jazyky. Byl proto poslán na nově založenou (1890) Biblickou školu do Jeruzaléma, jelikož řád potřeboval odborníka pro teologickou fakultu na nově založené (1889) kantonální katolické univerzitě ve švýcarském Fribourgu. V. Zapletal tam nastoupil jako profesor exegese Starého zákona v roce 1893, ve svých 26 letech, a působil tam až do roku 1929.

Osnovu knihy tvoří čtyři životní etapy hlavní postavy, kterým zhruba odpovídají i jednotlivé kapitoly. První etapa (1867–1893) zahrnuje mládí, formaci a přípravu až do konce pobytu na Biblické škole v Jeruzalémě. Na scénu vstupují další postavy, které hrály v Zapletalově životě zásadní roli: nám již známý M.-J. Lagrange a katolický politik a kantonální ministr školství v letech 1886–1927(!) Georges Python, zakladatel univerzity ve Fribourgu a Zapletalův přítel a ochránce. Vznik a fungování katolické univerzity v protestantském Švýcarsku jsou popsány v širších a pro českého čtenáře namnoze neznámých souvislostech.

Druhá etapa (1893–1906) začíná povoláním Vincenta Zapletala do Fribourgu, kde ve velmi skromných podmínkách započal intenzivní pedagogickou i vědeckou činnost. Jejím plodem byly latinské učebnice biblické hermeneutiky a hebrejské gramatiky a německy psané monografie „Totemismus a náboženství Izraele“ a „Biblická zpráva o stvoření ve světle nejnovějších objevů“ (míněny jsou nálezy nových hieroglyfických a klínopisných textů) a soubor studií ke Starému zákonu.

Těmto publikacím se dostalo příznivého mezinárodního ocenění jak z katolické tak protestantské strany a V. Zapletal se stal respektovanou osobností v akademickém světě.

Brzy se ale „začaly nad katolickou progresivní exegesi stahovat mraky“. V třetím období (1906–1914), které autor nazval obdobím zkoušek a bojů, musel V. Zapletal spolu s dalšími fribourgskými profesory čelit obviněním z modernismu. Tomuto období jsou věnovány nejrozsáhlejší a dle mého názoru nejcennější partie knihy. (Čtenáře nepochybně zaujmou např. málo známé údaje o špionážní a uduvačské církevní síti zvané Sapiniéra.) Důležitou roli zde hrál magistr dominikánů Cormier. Na základě studia rozsáhlé korespondence mezi Zapletalem a Cormierem a dalších archivních pramenů se T. Petráčkovi podařilo plasticky vylíčit jejich přátelský vztah i složité peripetie a zákulisí antimodernistického tažení. Na začátku tohoto období V. Zapletal ještě publikoval několik prací (např. výklad knihy Kohelet), pak ale byl nucen se stáhnout a naplno se věnoval náročné funkci vikáře dominikánské komunity ve Fribourgu. Díky značnému úsilí H. Cormiera a G. Pythona se však podařilo jej udržet na univerzitě (v roce 1910 byl dokonce zvolen rektorem) a nedošlo k jeho církevnímu odsouzení ani k zákazu jeho knih.

Za přechod mezi třetí a čtvrtou etapou lze považovat první světovou válku. V. Zapletal v roce 1916 získal imprimatur pro svůj komentář ke knize Soudců, který však vyšel v Německu až v roce 1923. Mezitím vyšla jeho poslední větší vědecká práce na téma víno v Bibli. Vzhledem k přetrvávajícímu postoji Říma k historicko-kritické metodě se V. Zapletal v poválečném období věnoval raději zpracování biblických látek do románové podoby. Těchto biblických románů napsal šest (jeden vyšel i česky – Zapletal, V. *David a Saul. Biblický román*. Dědictví Svatojánské, Praha 1925) a všechny znamenaly čtenářský úspěch. V roce 1925 byla V. Zapletalovi nabídnuta katedra Starého zákona na pražské teologické fakultě, leč ministr Python se jej snažil udržet ve Fribourgu. Nakonec k odchodu do Prahy nedali souhlas ani řádoví představení (v tuto dobu se právě vyhotily vztahy mezi ČSR a Vatikánem). Zklamáný Zapletal požádal za dva roky o odchod do důchodu a zbytek života prožil v klášteře sester dominikánek v Hackingu na okraji Vídně.

V závěrečné kapitole autor shrnuje a hodnotí některá průřezová témata, zejména tzv. modernistickou krizi. Důležité jsou i informace o vazbách na české prostředí. Ve své době byl V. Zapletal v Čechách a na Moravě známou a váženou osobností a „v letech 1898–1910 mělo jeho dílo nemalý dosah na českou biblicistickou obec“. To lze dokumentovat např. na spisech Rudolfa Cola *Biblická hermeneutika* (Olomouc 1938) a *Biblická stilistika a poezie* (Olomouc 1939, 1948), v nichž je V. Zapletal hojně citován. Psal do Časopisu katolického duchovenstva, kde byly též pravidelně recenzovány jeho knihy, i do jiných periodik. Udržoval přátelské styky s Aloisem Musilem, Jaroslavem Sedláčkem a Janem Hejčlem, pravidelně navštěvoval svého staršího bratra Františka, který byl farářem na Moravě. V roce 1904 byl zvolen dopisujícím členem Královské české společnosti nauk.

Autoru se podařilo na základě profesionálně zpracovaného bohatého archivního materiálu nejen podrobně zrekonstruovat životní příběh hlavní postavy, její vystupování v nejrůznějších situacích, její názory i zdravotní obtíže, ale i barvitě vylíčit „velkou“ historii v její každodennosti. (Jakými detaily se musel zabývat generální představený dominikánů! Oč všechno musel žádat univerzitní profesor kantonálního ministra školství!).

Kniha je při vši vědecké akribii napsána neobyčejně čtivě, přímo napínavě. Je příjemné, že vědecký aparát je uveden v poznámkách pod čarou. V knize je soupis Zapletalových prací a jmenný rejstřík. Pouze drobná připomínka: životní data důležitých postav se najdou rychleji na internetu než přes četné odkazy v rejstříku.

I když se obě Petráčkovy knihy zabývají téměř shodným časovým obdobím, podobnou tematikou a občas i stejnými událostmi, jejich úhel pohledu i technika zpracování se liší. V tom připomínají dobře promyšlený *parallelismus membrorum*. Obě knihy jsou přitom formálně nezávislé a lze je číst v libovolném pořadí.

Jak víme, paralelismus nemusí být jen dvojčlenný. Budeme napjatě očekávat, zda jej autor ještě nerozšíří.

Vladimír Roskovec

ENGENMANNOVA HOMILETIKA JAKO KRITICKÁ TEORIE PRAXE KÁZÁNÍ

Engemann, Wilfried. Einführung in die Homiletik. Tübingen; Basel: Francke Verlag, 2002, s. 502. (UTB)

Záměrem Engemanna *Uvedení do homiletiky* je osvětlit jak teologické základy tak praktické důsledky nauky o kázání v koherentní argumentaci. Autor, profesor praktické teologie na univerzitě v Münsteru, proto na jedné straně zdůrazňuje zacílenost předkládané homiletické teorie k praxi kázání. Na druhé straně upozorňuje, že kazatelská praxe není jen cílem homiletiky, nýbrž i jejím východiskem. Tomuto tvrzení se pokouší dostat strukturu knihy: V první z pěti částí kompendia se zabývá kazatelskou praxí, druhou a třetí část věnuje teologii kázání a různým homiletickým koncepcím, ve čtvrté a páté části podává praktické návody k analýze a přípravě kázání. Kniha je především učebnicí a kompendiem, nikoli vlastní homiletikou autora. Avšak jeho teologické východisko, ovlivněné transakční analýzou a sémiotikou, nesporně určuje profil knihy, nejvýrazněji v části věnované teologii kázání.

V úvodní, empirické části Engemann na příkladech kázání studentů teologie analyzuje hlavní homiletické omyly a problémy kázání. Systematickým seřazením problémů vytváří jakýsi katalog „kazatelských neřestí“ z oblasti dogmatiky, etiky, exegeze, hermeneutiky, jazyka apod. Jedním z nejčastějších kazatelských pochybení v oblasti dogmatiky je podle autora opomíjení existenciality člověka,